

Fransk, spansk og tysk i ungdomsskolen etter Kunnskapsløftet: styrket eller ikke?

Gerard Doetjes,
Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Et mål med innføringen av Kunnskapsløftet i 2006 var å styrke fremmedspråkenes forholdsvis svake stilling i ungdomsskolen. For å nå dette målet ble reglene for elevenes fagvalg skjerpet inn. Dessuten ble faget praktisk prosjektarbeid, som utgjorde et populært alternativ til fransk og tysk i årene før Kunnskapsløftet, avskaffet. Andelen elever med fremmedspråk økte sett under ett som resultat av dette, og spansk ble på kort tid største fremmedspråk på landsbasis. I årene etter overgangen til den nye læreplanen stabiliserte elevtallene for spansk seg, samtidig som tysk for første gang siden 1990-tallet opplevde en økning. Utviklingen for fransk i årene etter innføringen av Kunnskapsløftet har derimot vært negativ.

Regjeringen har også introdusert et nytt, praktisk alternativ til fremmedspråk: arbeidslivsfag. I dette bidraget undersøkes hvordan fremmedspråkene fransk, spansk og tysk har utviklet seg i årene etter Kunnskapsløftet, sett i lys av innføringen av det nye faget arbeidslivsfag, og sett i lys av endringer i skolenes fremmedspråktilbud lokalt. Bidraget konkluderer med at innføringen av arbeidslivsfag *ikke* har skjedd på bekostning av fransk, spansk og tysk, og at økningen i elevtallene for fremmedspråkene samlet sett kan forklares med en ytterligere innskjerping i reglene for elevenes fagvalg. Tyskfagets økning forklares med økt interesse for Tyskland i Norge. Nedgangen for fransk forklares med et dårligere fagtilbud på skolene i kombinasjon med minsket interesse blant elevene. Kunnskapsløftets mål om å styrke fremmedspråkenes stilling er dermed bare delvis oppnådd.

Nøkkelord

Kunnskapsløftet, ungdomsskolen, fagvalg, fremmedspråk, tysk, fransk, spansk, arbeidslivsfag

Innledning

Dette bidraget søker å forklare endringene i elevenes valg av fremmedspråk på ungdomsskolen etter innføringen av Kunnskapsløftet (Kunnskapsdepartementet, 2006a; 2006b) i lys av endringer i ungdomsskolenes fagtilbud og reglene for elevenes fagvalg. Fremmedspråk defineres i tråd med gjeldende læreplan som språkene som tilbys fra 8. trinn *i tillegg til* engelsk. Engelsk undervises som fellesfag fra 1. trinn og følger en egen læreplan.

Rammene for skolenes fagtilbud er definert i Forskrift til opplæringslova (2006). Opplæringsforskriftens §1-8, som sist ble revidert i 2015, bestemmer at skoleeier må gi alle ungdomsskoleelever tilbud om *minst ett* av fremmedspråkene tysk, fransk, spansk og russisk og *minst ett* av fordypningsfagene norsk, engelsk, samisk og matematikk. Skoleeier har i tillegg mulighet til å tilby andre fremmedspråk og arbeidslivsfag.¹ Elevenes valg er i realiteten begrenset av de ulike ungdomsskolenes tilbud, som varierer lokalt. Flertallet av elevene går på skoler med to eller tre fremmedspråk i tillegg til engelsk eller norsk fordypning og/eller arbeidslivsfag. Skoler med få elever per trinn tilbyr som regel færre fremmedspråk enn større skoler. Andre fremmedspråk, som russisk eller kinesisk, eller fordypning i samisk og matematikk, tilbys få steder.

Rammene for elevenes fagvalg på 8. trinn har vært tema for politisk diskusjon både før og etter innføringen av Kunnskapsløftet, og Forskrift til opplæringslova (2006) har som resultat av denne diskusjonen blitt endret flere ganger. Endringene har vært begrunnet i ulikt artede målsettinger, nærmere bestemt a) et mål om å styrke fremmedspråkenes stilling i skolen og b) et ønske om å tilby elevene et praktisk fag som alternativ til språkfagene. Nasjonens overordnede interesse, det vil si økt samhandling med utlandet, særlig EU-landene, og dermed økt behov for kommunikativ kompetanse i ulike språk hos befolkningen, har vært anført som et viktig argument for å styrke fremmedspråkene (jf. St.meld. nr. 30 (2003–2004), 2004, s. 47; NOU 2003:16, 2003, s. 189; jf. også Gjørven & Trebbi, 1988, s. 3). Styrking defineres i denne sammenhengen i første omgang kvantitativt, det vil si som en samlet økning i elevtallet for

¹ Skolene har i tillegg plikt til å tilby *valgfag* på ungdomstrinnet. Valgfagene, som utgjør en egen fagkategori, står ikke i konkurranse med fremmedspråkene.

fremmedspråkene i skolen. Styrking av faget kan også sees i et kvalitativt perspektiv, men diskusjonen om hvorvidt fremmedspråkopplæringen har en (for) teoretisk tilnærming, er utenfor rekkevidden av dette bidraget (jf. bl.a. Heimark, 2008; 2013 og Speitz & Lindemann, 2002).

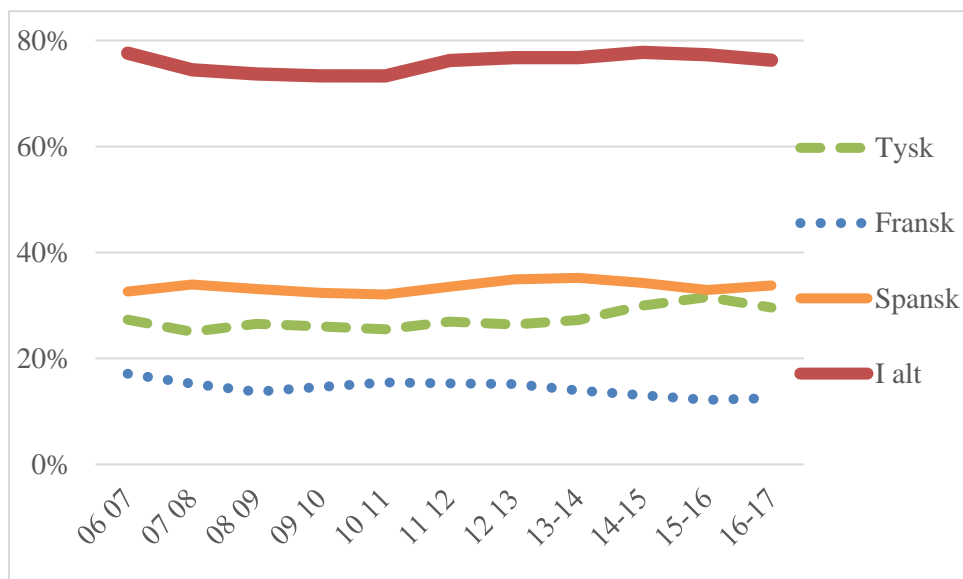
Tilbudet om et mer praktisk alternativ har, i motsetning til satsingen på fremmedspråk, ikke blitt begrunnet ut fra nasjonens interesse, men ut fra ungdomsskoleelevenes behov for en mer variert og motiverende skolehverdag (jf. f.eks. Innst. S. nr. 268 (2003–2004), 2004, s. 20; Meld. St. 22 (2010–2011), 2011, s. 30–31 og nylig Dokument 8:67 S (2014–2015), 2015; se også Kunnskapsdepartementet, 2014, 19.02). Disse to ulike målsettingene er ikke nødvendigvis uforenlige, men det er likevel slik at en utvidelse av muligheten for å velge alternative fag kan være til hinder for at fremmedspråkenes stilling styrkes (jf. Meld. St. 22 (2010–2011), 2011, s. 31). Fagene står i konkurranse med hverandre, og elevene kan bare velge ett av alternativene. Regjeringen Bondevik II ønsket at fremmedspråk, ved innføringen av Kunnskapsløftet, skulle bli et obligatorisk fag for alle elever på ungdomstrinnet (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2004). Dette ble reversert kort tid etter at regjeringen Stoltenberg II tok over i 2005.² Elevene hadde deretter valget mellom fremmedspråk og språklig fordypning, det vil si flere timer i norsk, engelsk eller samisk. Avskaffelsen av faget praktisk prosjektarbeid, som var fremmedspråkenes viktigste konkurrent under L97, ble *ikke* reversert, noe som førte til en umiddelbar økning i andelen elever med fremmedspråk på 8. trinn (skoleåret 2004–2005: ca. 60 %; 2006–2007: 78 %)³. Statistikken viser at spanskfaget, som fram til da ikke hadde vært et stort fag på landsbasis, opplevde en sterk vekst i overgangen til Kunnskapsløftet (2004–2005: ca. 6 % av elevene på 8. trinn; 2006–2007: 33 %; se figur 1 nedenfor).

Samtidig med avskaffelsen av praktisk prosjektarbeid ble også reglene for fagvalg og fagbytte innskjerpet slik at bytte nå i utgangspunktet bare kunne skje i første halvår på 8. trinn

² Forslaget fikk ved behandlingen av St.meld. nr. 30 (2003–2004) *Kultur for læring* på Stortinget støtte av regjeringspartiene H, KrF og V i tillegg til Ap og FrP. Sp og SV var imot (Innst. S. nr. 268 (2003–2004), 2004, s. 19–20). I regjeringsforhandlingene med Ap i 2005 fikk disse to partiene gjennomslag for sitt synspunkt (se Ap, SV og Sp, 2005).

³ Andelen elever med fremmedspråk på 8. trinn i 2006–2007 er beregnet med utgangspunkt i tall fra Grunnskolens informasjonssystem (GSI), se gsi.udir.no. Tall for perioden før Kunnskapsløftet er ikke lenger tilgjengelig, og andelen elever i 2004–2005 er beregnet på grunnlag av tall fra Carrai (2014, s. 43).

(Forskrift til opplæringslova, 2006, §1-8). I de første årene etter innføringen av Kunnskapsløftet kunne elever som ikke hadde valgt eller ikke hadde fullført fremmedspråk i ungdomsskolen, velge om de ville ha henholdsvis to eller tre år med fremmedspråk i alle studieforberevende utdanningsprogram i videregående opplæring. Denne bestemmelsen ble endret fra skoleåret 2008–2009, slik at alle elever uten fullført fremmedspråk fra ungdomsskolen deretter måtte ha faget i tre år. Som følge av dette mistet disse elevene muligheten til å velge et valgfritt programfag i Vg3 (Kunnskapsdepartementet, 2006a).

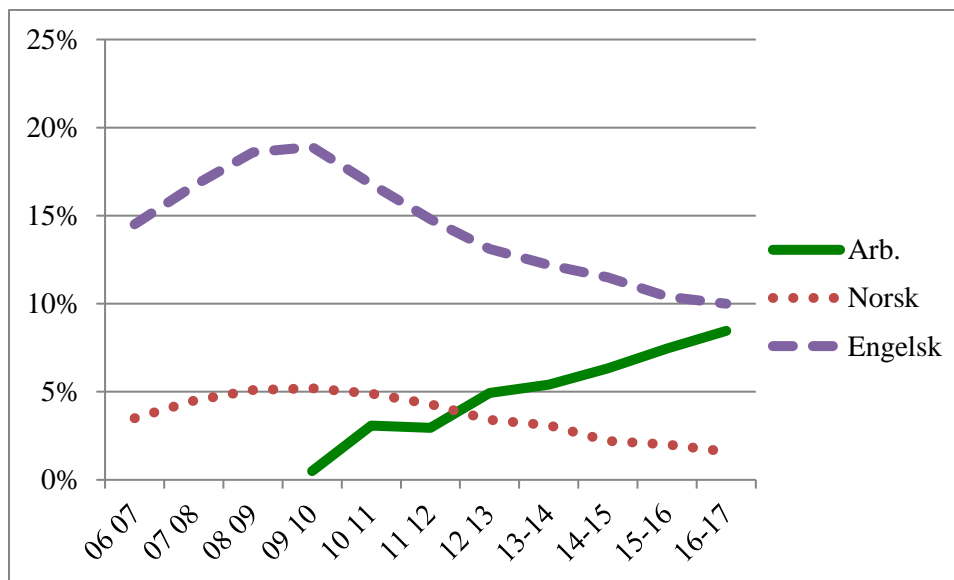

Figur 1. Utviklingen av elevtallene for tysk (streker), fransk (stiplet linje) og spansk (heltrukken linje) siden 2006–2007 (8. trinn, relative tall). Tallgrunnlag: Grunnskolens informasjonssystem (GSI), se vedlegg 1.

Ser vi fremmedspråkene under ett, ble det politiske målet om å styrke fremmedspråkenes stilling nådd umiddelbart etter innføringen av Kunnskapsløftet. Andelen elever med fremmedspråk økte, samtidig som det ble færre elever som valgte et alternativ til fremmedspråk på ungdomsskolen.

I tiden som fulgte, ble det fra politisk hold igjen fremmet et ønske om å tilby et praktisk alternativ til fremmedspråk og de for «mange elever [...] særlig problematiske» fordypningsfagene (Meld. St. 44 (2008–2009), 2009, s. 26). Fra skoleåret 2009–2010 ble et nytt praktisk fag, arbeidslivsfag, prøvd ut på et begrenset antall skoler. Etter at evalueringen hadde

vist positive resultater (Bakken & Dæhlen, 2011; Bakken, Smette & Dæhlen, 2013), fikk alle ungdomsskoler mulighet til å tilby faget til sine elever (Kunnskapsdepartementet, 2014, 19.02.). Arbeidslivsfag har siden blitt et forholdsvis populært valg blant elevene (2009–2010: 2 %; 2016–2017: 8 %), dog tilsynelatende uten at dette har ført til en nedgang for fremmedspråk. Andelen elever med fremmedspråk, som igjen dalte noe i de første årene etter Kunnskapsløftet, har sett under ett økt samtidig som arbeidslivsfag kom inn (2009–2010: 73 %; 2016–2017: 78 %). Norsk og engelsk fordypning har derimot mistet elever (jf. Bakken & Dæhlen, 2011).⁴

Figur 2. Utvikling av elevtallene for norsk (stiplet linje) og engelsk fordypning (streker) siden 2006–2007 og arbeidslivsfag (heltrukket linje) siden 2009–2010 (8. trinn, relative tall). Tallgrunnlag: GSI, se vedlegg 1.

Elevenes valg av fremmedspråk før Kunnskapsløftet

Faget praktisk prosjektarbeid ble i 2006, som nevnt innledningsvis, avskaffet med mål om å styrke fremmedspråkene, som mistet stadig flere elever til dette faget i de siste skoleårene før Kunnskapsløftet. Historiske elevtall syner dog at avskallingen fra fremmedspråk *bare* gjaldt tysk (2000–2001: 47 %; 2004–2005: 34 % av elevene i 8. klasse). Fransk holdt i samme periode god

⁴ Skoleåret 2015–2016 ble fagporteføljen utvidet på ny; ungdomsskolene fikk nå også mulighet til å tilby fordypning i matematikk. Faget er et ledd i å styrke realfagene (Kunnskapsdepartementet, 2016, 21.08).

stand (2000–2001: 21 %; 2004–2005: 21 %) (se Carrai, 2014, s. 43). Tyskfaget har også tidligere vært preget av betydelig slitasje: På slutten av 1970-tallet hadde om lag 50 % av elevene i ungdomsskolens avgangsklasse tysk, men på midten av 1980-tallet sank denne andelen mot ca. 30 % (Vaagland, 1991, s. 114). Tyskfagets nedgang i denne perioden kan bare delvis forklares med etableringen av fransk som nytt fremmedspråk i direkte konkurranse med tysk (1979: 2 %; 1986: 7 %). Vaagland (1991, s. 115) forklarer franskfagets vekst med en økning i antall skoler som tilbød språket. Det er også mulig at en generell økt interesse i fransk blant elevene førte til at flere skoler valgte å tilby språket. I så fall er det snakk om en vekselvirkning mellom økt etterpørsel og økt tilbud. Franskfagets vekst på dette tidspunktet kan likevel ikke gi en fullstendig forklaring på tyskfagets sterke nedgang. Prosentandelene før innføringen av Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen i 1997 (L97) (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, 1997) kan for øvrig ikke sammenliknes direkte med prosentandelene som gjelder for L97 og Kunnskapsløftet, da fremmedspråkene tidligere inngikk i valgfagtilbudet og elevene kunne velge flere valgfag samtidig.

Andelen elever med fremmedspråk var betydelig høyere på 1990-tallet enn på 1980-tallet. I 1991 hadde 46 % av elevene i 8. og 9. klasse tysk og 11 % fransk (se Lauglo & Lysø, 1991, s. 67–68). Det er rimelig å anta at de relativt høye elevtallene kan forklares med bakgrunn i endringene som ble gjort i forbindelse med innføringen av den såkalte Veierød-modellen i 1990–1991. Som ledd i denne reformen ble det bestemt at elever som ikke hadde hatt fremmedspråk i grunnskolen, måtte «ta igjen det forsømte» når de begynte på allmennfag (Vaagland, 1991, s. 125; jf. også Gjørven & Trebbi, 1988). Fra 1997 ble det dessuten krav om at alle skoler måtte tilby fremmedspråk, slik også dagens forskrift krever. Dette var tidligere ikke tilfellet (Speitz & Lindemann, 2002, s. 6).

Tyskfaget har med andre ord over tid vært et fag «i medgang og motgang» (Vaagland, 1991), men statistikken antyder at den underliggende tendensen for faget med tanke på elevtallene er negativ. Økte tall på 1990-tallet kan forklares med utgangspunkt i de endrede rammevilkårene for fagvalget. En annen viktig faktor var tyskfagets historisk store utbredelse: I 1991 var det mer enn tre ganger så mange skoler med tysk som med fransk, noe som førte til at

mange elever bare kunne velge tysk som fremmedspråk (Lauglo & Lysø, 1991, s. 64–65). Ti år senere var det fortsatt mer enn dobbelt så mange skoler med tysk som med fransk, samtidig som de første skolene grunnet «stor etterspørsel» hadde begynt å tilby spansk (Speitz & Lindemann, 2002, s. 7).

Hvorvidt den underliggende minkende interessen for tysk kan forklares med engelskens økende betydning i skolen og i samfunnet for øvrig (jf. Rindal, 2014), en eventuelt manglende faglig utvikling og/eller andre faktorer, ligger utenfor rekkevidden for dette bidraget. Fagets historikk gir likevel ingen umiddelbar grunn til å anta at endringene i bestemmelsene for fagvalget etter Kunnskapsløftet skal ha stagget den negative utviklingstendensen for tysk: Slitasjen fortsetter også i de første årene etter innføringen av den nye læreplanen for Kunnskapsløftet. Statistikken viser likevel at det fra 2010–2011 igjen har blitt flere elever med tysk (2010–2011: 25 %; 2016–2017: 30 %). Dette har skjedd uten at det har vært store endringer i andelen elever som velger spansk (se figur 1). Samtidig har fransk, som tidligere holdt seg stabilt, etter 2006–2007 vært utsatt for en merkbar nedgang i elevtallene. Faget har mistet rundt en fjerdedel av elevene (2006–2007: 17 %; 2016–2017: 13 %; jf. Doetjes, 2014). Fransk, som i dag ikke lenger kan anses som et «nytt» fremmedspråk, ser dermed ut til å være preget av en tilsvarende slitasje som har preget tyskfaget over lengre tid.

Forskningsspørsmål

Spørsmålene som stilles med utgangspunkt i utviklingen av elevtallene for de ulike fremmedspråkene etter innføringen av Kunnskapsløftet samt (endringene i) reglene for fagvalg og fagtilbud, er:

- 1) I hvor stor grad kan endringene i elevenes valg av fransk, spansk og tysk etter Kunnskapsløftet forklares med endringer i fagtilbudet på ungdomsskolen nasjonalt (gjennom innføring av arbeidslivsfag) og lokalt (gjennom endringer i den enkelte skoles fagportefølje)?
- 2) I hvor stor grad kan endringene i elevenes valg av fransk, spansk og tysk etter Kunnskapsløftet forklares med innskjerpingen i reglene for elevenes fagvalg?

Analysen konsentrerer seg om endringene i elevenes valg av fremmedspråk *etter* innføringen av Kunnskapsløftet. Som en konsekvens av dette går analysen ikke nærmere inn på spanskfagets vekst (jf. Carrai, 2014), som faller sammen med overgangen til den nye læreplanen. Analysen går heller ikke inn på spørsmål som gjelder konkurranseforholdet mellom norsk og engelsk fordypning på den ene siden og arbeidslivsfag på den andre siden. Det er åpenbart at innføringen av arbeidsliv har gått på bekostning av norsk og engelsk fordypning. Spørsmålet som interesserer oss her, er om arbeidslivsfag i tillegg også fungerer som konkurrent til ett eller flere av de tre store fremmedspråkene i ungdomsskolen.

Metode

Forskningsspørsmålene undersøkes med utgangspunkt i offentlig tilgjengelig statistikk fra Grunnskolens informasjonssystem (GSI). GSI, som er eid av Utdanningsdirektoratet, publiserer årlig detaljert statistikk om antall elever, antall lærere, elevenes fagvalg, m.m. Tallene publiseres med noen unntak på skolenivå, og den høye detaljeringsgraden i tallmaterialet gjør det mulig å skaffe innsikt i den langsiktige utviklingen for fremmedspråkene samlet sett, hver for seg og i relasjon til hverandre og til alternative fagtilbud.

Tallmaterialet som danner grunnlaget for analysen, gjelder skoleårene fra 2006–2007 til 2016–2017 og stammer fra GSI-fanene A (elevtall) og G (fremmedspråk osv.). Fanene ble lastet ned som separate Excel-filer for hvert skoleår våren 2017. Filene, som omfattet alle «enheter», altså skoler med elever på 1. til 10. trinn, ble klargjort for videre bearbeiding ved at alle skoler uten elever på ungdomstrinnet samt (i denne sammenheng) irrelevante rapporteringskategorier, det vil si fordypning, fagvalg etter kjønn og fagvalg på 9. og 10. trinn, ble fjernet fra materialet. Grunnet lav forekomst ble andre fremmedspråk enn tysk, fransk og spansk ikke inkludert i den videre analysen, slik at det til slutt gjensto fire kategorier: tysk, fransk, spansk og arbeidslivsfag.⁵

For hver av disse kategoriene ble det lagt til en spalte hvor totalt antall elever på skoler med faget framgår, samt en spalte hvor det framgår om skolen har faget eller ikke. Til slutt ble det lagt til en spalte som viser *hvor mange* språk en skole har, og en spalte som viser *hvilke* språk

⁵ Fagenes rekkefølge i GSI følger fagenes etableringstidspunkt i skolen.

den enkelte skole har, slik at det ble mulig å sortere og summere skolene både etter antall språk og etter hvilke språk elevene kan velge fra. Dette resulterte i sju underkategorier: *ettspråksskoler* med a) tysk, b) fransk eller c) spansk som eneste språk, *tospråksskoler* med d) tysk og fransk, e) tysk og spansk eller f) fransk og spansk samt *trespråksskoler* med g) tysk, fransk og spansk.

En slik kategorisering gjør det mulig å undersøke sammenhengen mellom (endringer i) språkernes *utbredelse* og (endringer i) andelen elever som velger språket. Med *utbredelse* menes her andelen elever som går på skoler som tilbyr (og som dermed har mulighet til å velge) språket. Endret utbredelse kan være en mulig forklaring på en økning eller en nedgang i andelen elever som velger et bestemt språk på landsbasis. Kategoriseringen gjør det i tillegg mulig å undersøke språkernes stilling hver for seg og sett under ett i ulike kombinasjoner, for eksempel fransk på skoler med og uten spansk eller tysk på skoler med og uten arbeidslivsfag. På denne måten kan vi uttale oss om konkurransen mellom fagene.

Noen metodiske begrensninger

GSI-materialet er innrapportert av skolene (eller skoleeier) selv, noe som innebærer at det er en reell mulighet for feilrapportering: Skole(eier)ne kan rapportere for få eller for mange elever i hver kategori uten at dette blir oppdaget. Det er ikke grunn til at skoler systematisk over- eller underrapporterer elevtall i det enkelte fag, og det er derfor rimelig å anta at eventuelle feil ikke gir seg utslag i en bestemt retning.

En videre begrensning gjelder skolenes fagtilbud. Skole(eier)ne oppgir ikke hvilke fag de tilbyr i GSI. Det finnes heller ingen annen registrering eller kartlegging av skolenes fagtilbud. Det betyr at skoler som har tilbud om et fag som de ikke setter i gang fordi det er for få elever som velger faget, ikke fanges opp av analysen. Et eksempel kan være en skole som har mulighet for å tilby tysk, men som lar være å sette i gang faget fordi flertallet av elevene velger spansk og engelsk ferdypning. Tysktilbudet på en slik skole vil ikke være synlig, og skolen vil derfor bli plassert i feil kategori – i dette tilfellet *ettspråksskoler* med spansk istedenfor *tospråksskoler* med tysk og spansk. Dette fører til en viss forvriddning av resultatene, i den forstand at det sannsynligvis er noen flere elever som går på skoler med to (istedenfor ett) og tre (istedenfor to) språk enn

det som går fram av statistikken. Det er ikke mulig å vite nøyaktig hvor stor denne effekten er, men vi kan legge til grunn at språkenes egentlige utbredelse er noe større enn det som framgår.

Resultatene

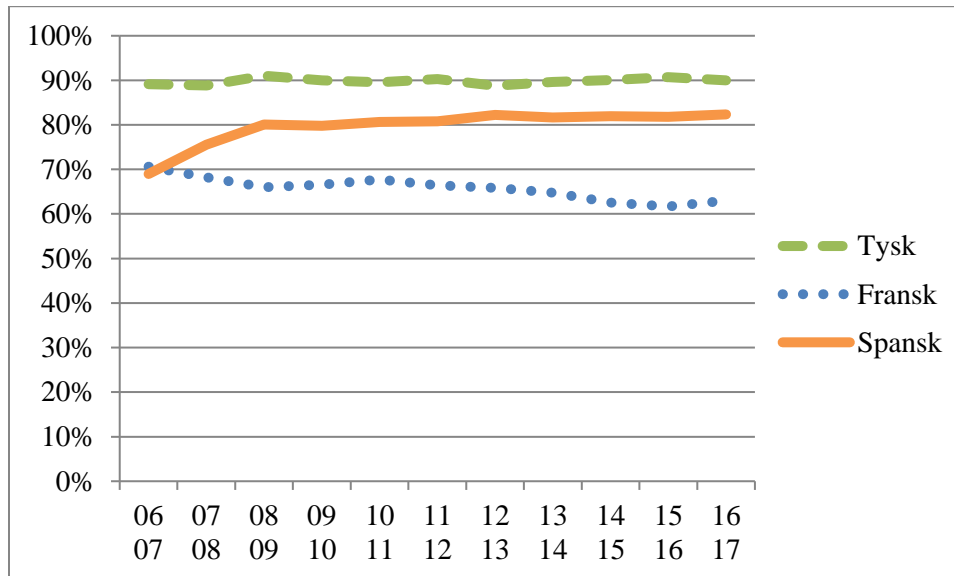
I det følgende blir resultatene presentert i fire avsnitt:

- a) (endringer i) fremmedspråkenes utbredelse på landsbasis
- b) (endringer i) ungdomsskolenes språktilbud
- c) (endringer i) elevenes valg av fremmedspråk relatert til skolenes språktilbud
- d) (endringer i) elevenes valg av fremmedspråk på skoler med arbeidslivsfag

Fremmedspråkenes utbredelse

Når vi ser på andelen elever som går på skoler som gir opplæring i henholdsvis tysk, fransk eller spansk (se figur 3 nedenfor), kan vi konstatere at bildet er nokså stabilt for tysk, som gjennom hele perioden dekker mellom 89 % og 91 % av elevpopulasjonen. Dette gjelder også for spansk, hvor vi kan se en økning i utbredelsen de to første årene etter Kunnskapsløftet, før andelen elever som går på skoler med spansk, stabiliserer seg mellom 80 % og 82 %. I absolutte tall betyr dette at ca. 5000 færre elever går på skoler med spansk enn på skoler med tysk. Beregner vi andelen elever med spansk bare for skolene hvor språket faktisk undervises, kan vi slå fast at det i de første årene etter Kunnskapsløftet i snitt har blitt *færre* elever med spansk på skoler med spansk (47 % i 2006–2007; 41 % i 2008–2009; se figur 7 nedenfor). Andelen elever med tysk på skoler med tysk synker noe i starten for så å øke igjen etter 2010–2011 (28 %; 2016–2017: 33 %; se figur 5).

Fransk ser derimot ut til å ha kommet i en negativ spiral: Andelen elever som går på skoler som gir opplæring i fransk, har falt med åtte prosentpoeng på ti år (2006–2007: 71 %; 2016–2017: 63 %). Dette betyr at det i dag er ca. 12 000 færre elever som går på skoler med fransk enn på skoler med spansk, noe som bør tas i betraktning når vi tolker nedgangen i andelen elever med fransk på landsbasis. Likevel synker også andelen elever med fransk på skoler som har faget (2006–2007: 24 %; 2016–17: 20 %; se figur 6), og det betyr at den negative utviklingen for fransk ikke bare kan bli forklart med utgangspunkt i utviklingen i tilbudet.

Figur 3. Fremmedspråkenes utbredelse: andelen av elevene på 8. trinn som går på en ungdomsskole som gir opplæring i tysk (streker), fransk (stiplet linje) og spansk (heltrukken linje). Relative tall. Tallgrunnlag: GSI, se vedlegg 2.

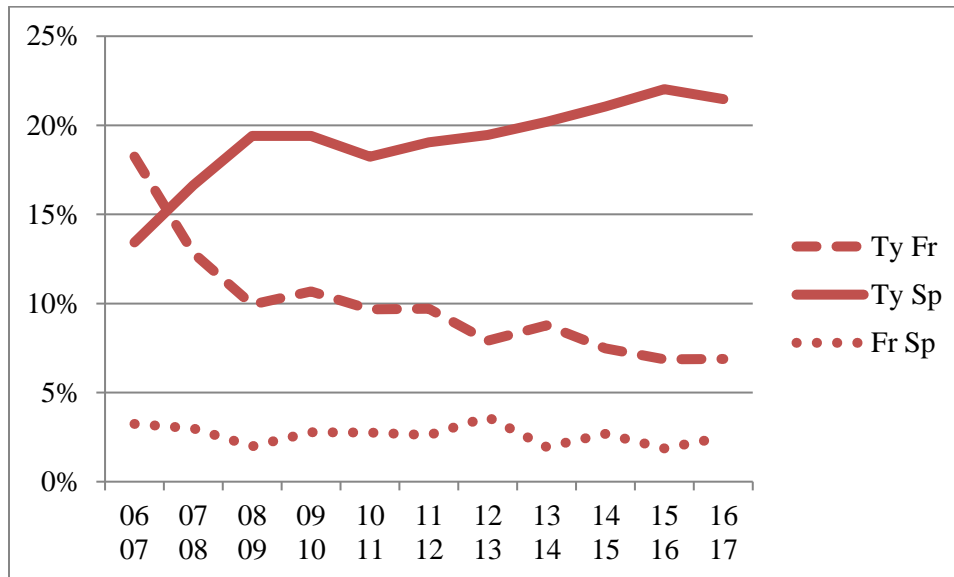
Ungdomsskolenes språktilbud

Forskrift til opplæringslova (2006) setter som minstekrav at ungdomsskolene må tilby minst ett fremmedspråk, men størsteparten av elevene – rundt 85 % – går på en skole som gir opplæring i mer enn ett fremmedspråk.⁶ Store ungdomsskoler tilbyr ofte flere fremmedspråk, og disse skole-ene befinner seg som regel i byene. Dermed er det snakk om en skjevdeling mellom byene og distriktene i materialet. Med unntak av skoleårene 2006–2007 og 2007–2008 har andelen elever som går på trespråksskoler, altså skoler med både tysk, fransk og spansk, ligget mellom 53 % og 55 %. I de to første årene etter Kunnskapsløftet, da spansk fortsatt befant seg i etableringsfasen, lå dette tallet rundt 50 %. Noen av disse skolene gir i tillegg opplæring i for eksempel italiensk, kinesisk eller russisk.

Andelen elever som går på en skole med ett fremmedspråk, har siden innføringen av Kunnskapsløftet ligget mellom 12 % og 14 %. Tysk utgjør hovedparten av disse ettspråksskolene (rundt 7–8 % gjennom hele perioden). Antall skoler som har spansk som sitt eneste språk, har økt

⁶ Om lag 1 % til 3 % av elevene er registrert på skoler uten fremmedspråk.

fra 3,5 % i 2006–2007 til 6 % i 2013–2014, for så å gå noe tilbake igjen. I 2016–2017 gir 4,5 % av ungdomsskolene bare opplæring i spansk. Det er ytterst få skoler som bare har fransk (ca. 0,5 %).

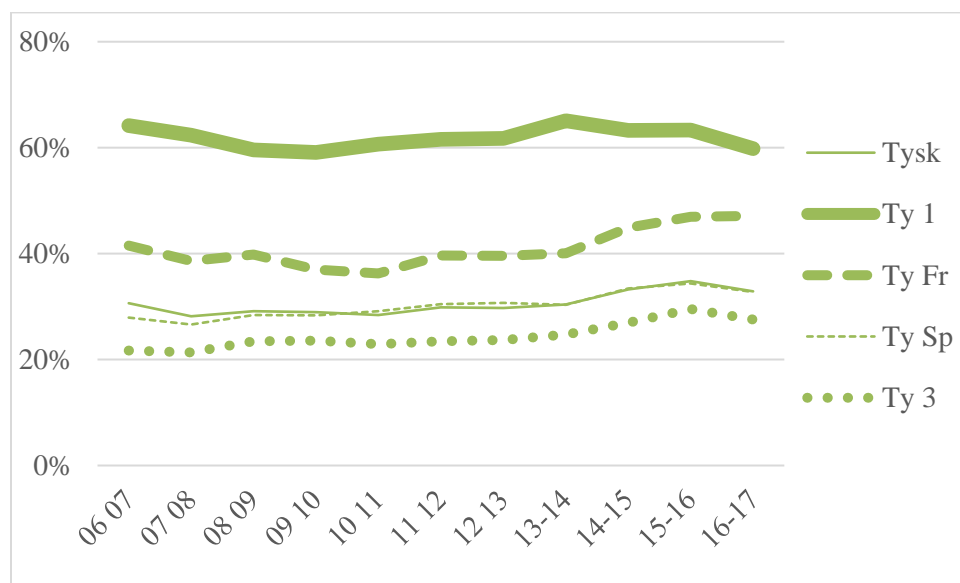
Figur 4. Andelen elever som går på skoler som gir opplæring i a) tysk og fransk (streker), b) tysk og spansk (heltrukken linje) eller c) fransk og spansk (stiplet linje). Relative tall. Tallgrunnlag: GSI, se vedlegg 2.

Andelen elever som går på en skole med to fremmedspråk, er, på lik linje med ettspråksskolene, forholdsvis stabil. Om lag 31 % til 33 % av elevene går på ungdomsskoler med to språk, det vil si enten kombinasjonen a) tysk og fransk, b) tysk og spansk eller c) fransk og spansk. Unntaket er skoleåret 2006–2007, da 35 % av elevene gikk på en slik skole. Elevene som går på skoler med de to romanske språkene fransk og spansk, utgjør bare mellom 2 % og 4 % av den totale elevmassen, mens hovedparten av elevene på tospråksskoler går på en ungdomsskole som kombinerer tysk med fransk eller spansk; se figur 4 ovenfor. Vi kan slå fast at stadig flere tospråksskoler bytter ut fransk med spansk. Andelen elever som går på skoler med tysk og spansk, øker fra 13 % i 2006–2007 til 19 % i 2008–2009 og videre til 21 % i 2016–2017, samtidig som andelen elever som går på skoler med tysk og fransk, synker fra 18 % i 2006–2007 til 7 % i 2016–2017.

Elevenes valg av fremmedspråk relatert til skolenes språktilbud

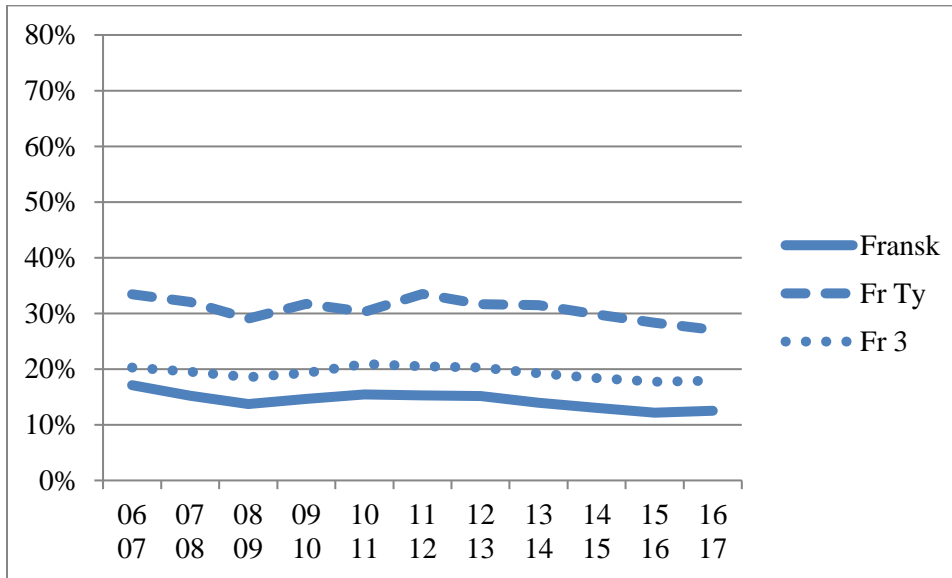
Andelen elever på ettspråksskoler som får undervisning i et fremmedspråk, ligger klart under gjennomsnittet på landsbasis (2016–2017: 60 % mot 76 % i snitt). På ungdomsskoler med to fremmedspråk ligger andelen elever med fremmedspråk i nærheten av gjennomsnittet (2016–2017: 75 %), og på skoler med tre språk er andelen klart høyere enn snittet (2016–2017: 84 %). Andelen fremmedspråkelever på skoler med fire språk, som utgjør en relativt liten del av elevmassen, ligger omtrent på samme nivå som på skoler med tre språk. Bildet er stabilt gjennom hele perioden som omfattes av datamaterialet.

Skoleåret 2016–2017 fikk 60 % av elevene på 8. trinn på skoler hvor tysk undervises som eneste fremmedspråk undervisning i tysk, og andelen tyskelever er dermed fem prosentpoeng lavere enn i 2013–2014 (se figur 5). Andelen elever med tysk er atskillig lavere på ungdomsskoler hvor faget konkurrerer med andre fremmedspråk, og på skoler med både tysk, fransk og spansk har under 30 % av elevene tysk (2016–2017: 28 %). Tyskfagets stilling på skoler med tre fremmedspråk har likevel bedret seg over tid (2006–2007: 22 %). Det samme gjelder for fagets stilling på skoler hvor det undervises tysk og fransk eller tysk og spansk – også her kan vi konstatere en gradvis økning av andelen tyskelever på 8. trinn. Det er betydelig flere elever med (og sterkere økning av) tysk på skoler med tysk og fransk (2010–2011: 36 %; 2016–2017: 47 %) enn på skoler med tysk og spansk (2010–2011: 28 %; 2016–2017: 33 %), noe som gjenspeiler spanskfagets sterke stilling på landsbasis.

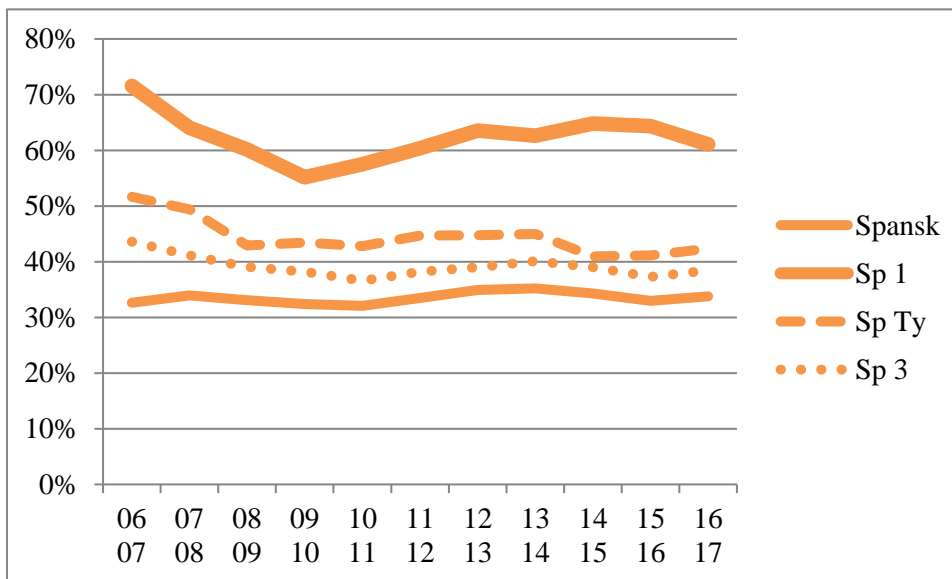

Figur 5. Andelen elever med tysk på landsbasis (Tysk) sammenliknet med skoler med bare tysk (Ty 1), tysk og fransk (Ty Fr), tysk og spansk (Ty Sp) og tysk, fransk og spansk (Ty 3). Tallene for tysk på landsbasis (Tysk) og kombinasjonen tysk og spansk (Ty Sp) er tilnærmet like. Linjene faller derfor sammen i figuren. Tallgrunnlag: GSI, se vedlegg 3.

Andelen franskelever er lavere enn for de to andre språkene og dessuten synkende (2006–2007: 17 %; 2016–2017: 13 %). Likevel er det, som vist i figur 6, relativt sett flere elever med fransk på skoler med tre fremmedspråk enn det er elever med fransk på landsbasis. Dette kan forklares på bakgrunn av det lave tallet på skoler som tilbyr fransk som eneste fag. Dette innebærer også at små endringer fra år til år kan gi store utslag i beregningen. Skoler som bare har fransk, er av denne grunn utelatt fra figuren. Det samme gjelder skoler som har fagkombinasjonen fransk og spansk. Tallene viser videre at nedgangen for fransk på landsbasis gjenspeiler seg både på skoler som har fransk i kombinasjon med tysk, og på skoler som har tre språk, men den negative tendensen er tydeligst på skoler med fransk og tysk etter at fallet for tysk stoppet opp (2010–2011: 34 %; 2016–2017: 27 %).

Figur 6. Andelen elever med fransk på landsbasis sammenliknet med skoler med fransk og tysk (Fr Ty) og tysk, fransk og spansk (Fr 3). Skoler med bare fransk eller fransk og spansk er utelatt grunnet lav forekomst. Tallgrunnlag: GSI, se vedlegg 3.

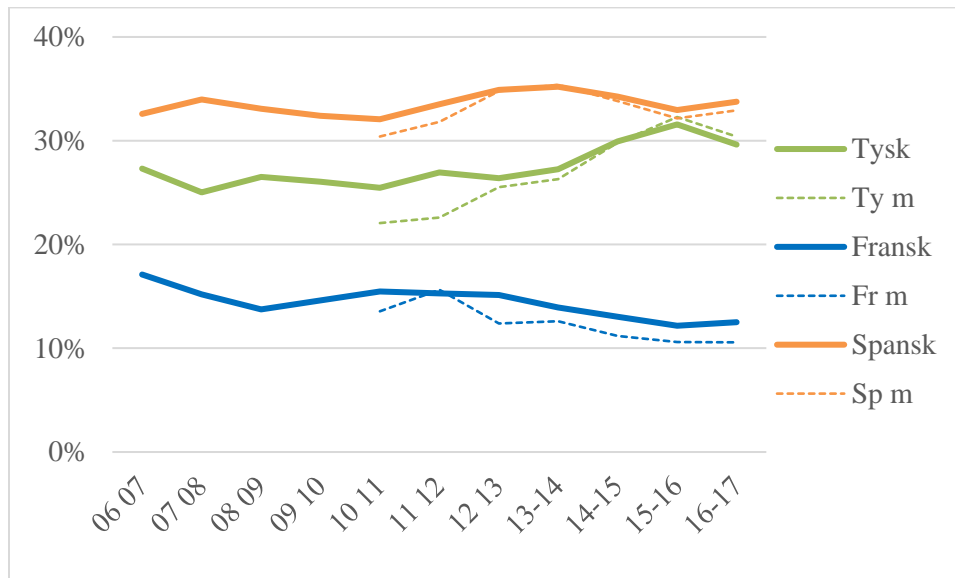

Figur 7. Andelen elever med spansk på landsbasis sammenliknet med skoler med bare spansk (Sp 1), spansk og tysk (Sp Ty) og tysk, fransk og spansk (Sp 3). Skoler med spansk og fransk er utelatt grunnet lav forekomst. Tallgrunnlag: GSI, se vedlegg 3.

Andelen elever med spansk på 8. trinn (se figur 7) har i sum vært nokså stabil siden innføringen av Kunnskapsløftet. Nedgangen i andelen spanskelever på skoler med spansk i de første årene etter innføringen av den nye læreplanen, som gjorde seg merkbare både på skoler hvor spansk var eneste tilbud og på skoler hvor et også ble undervist i tysk og/eller fransk (se ovenfor), oppveies av en økning i antall skoler med spansk i denne perioden. Siden skoleåret 2014–2015 kan vi registrere en beskjeden tilbakegang i andelen elever med spansk på skoler som har spansk som eneste fremmedspråk.

Elevenes valg av fremmedspråk på skoler med arbeidslivsfag

Forsøk med arbeidslivsfag startet på et lite utvalg skoler i skoleåret 2009–2010 og ble utvidet i årene etterpå (se Bakken, Smette & Dæhlen, 2013). Faget har siden dette etablert seg som alternativ til fremmedspråk og fordypningsfagene, og i 2016–2017 gikk hele 53 % av 8. trinnselevne på en skole med tilbud om arbeidslivsfag (se vedlegg 4). Figur 8 viser andelen elever med henholdsvis tysk, fransk og spansk på skoler med arbeidslivsfag (stiplet linje) sammenliknet med fagenes samlede andel (heltrukken linje; jf. figur 1). Skoleåret 2009–2010 er utelatt grunnet lavt antall forsøksskoler med arbeidslivsfag. Tallene viser at det var noen færre elever med tysk og spansk på ungdomsskoler med arbeidslivsfag i skoleårene 2010–2011 og 2011–2012, men at situasjonen for tysk og spansk deretter ikke skiller seg merkbart på skoler med eller uten det nye, alternativet. Andelen elever med fransk på skoler med arbeidslivsfag ligger derimot gjennomgående ca. to prosentpoeng under gjennomsnittet for fransk på landsbasis.

Figur 8. Andelen elever med tysk (i midten), fransk (nederst) og spansk (øverst) på skoler med arbeidslivsfag (tynn linje) sammenliknet med fagenes andel på landsbasis (tykkere linje). Tallrekken for arbeidslivsfag starter i 2010–2011; året før deltok bare et utvalg skoler i et forsøk med faget. Tallgrunnlag: GSI, se vedlegg 4.

Sammenfatning av resultatene

Oppsummert betyr dette:

- Andelen elever på skoler med tysk har vært stabil; tyskfagets utbredelse har ligget på ca. 90 % siden innføringen av Kunnskapsløftet. Franskfagets utbredelse har gått ned fra ca. 70 % til litt i overkant av 60 %. Spansk har stabilisert seg rett i overkant av 80 %.
- Andelen elever som går på skoler med henholdsvis ett, to eller tre/fire fremmedspråk, har vært stabil gjennom hele perioden, men det har blitt betydelig færre ungdomsskoler som har tilbud om tysk og fransk, samtidig som det har blitt betydelig flere tospråksskoler med tysk og spansk.
- Andelen elever med tysk og spansk har i senere tid gått (noe) ned på skoler hvor disse språkene er eneste språk, og samtidig har andelen elever med tysk økt (noe) på skoler med to eller tre fremmedspråk. Andelen elever med fransk har dalt på skoler med tre fremmedspråk og på skoler med fransk og tysk, samtidig som det har blitt færre skoler med fransk. Andelen spanskelever har

i de senere årene i sum stabilisert seg etter en relativ nedgang i de første årene etter innføringen av Kunnskapsløftet.

d) Andelen elever med tysk og spansk på skoler med og uten arbeidslivsfag har vært tilnærmet lik etter fagets etableringsfase, mens andelen franskelever gjennomgående er noe lavere på skoler som også tilbyr arbeidslivsfag.

Diskusjon

De to sentrale spørsmålene i denne undersøkelsen er i hvor stor grad endringer i elevenes valg av fremmedspråk på ungdomsskolen kan forklares med 1) endringer i fagtilbudet nasjonalt og lokalt og 2) endringer i reglene for fagvalg. I årene som har gått etter innføringen av Kunnskapsløftet, har andelen spanskelever, som er største fremmedspråk på landsbasis, vært stabil. Tyskfagets langvarige nedgang har for første gang siden 1990-tallet stoppet opp, mens andelen elever med fransk har sunket. Arbeidslivsfag er etablert som et nytt alternativ til fremmedspråk og språklig fordypning, men faget ser ikke ut til å trekke mange elever fra fremmedspråk. Det er likevel litt færre franskelever på skoler med arbeidslivsfag, selv om forskjellen er minimal.

Andelen elever som velger fremmedspråk på 8. trinn, er preget av svingninger. I de første årene etter 2006–2007 ser vi en gradvis nedgang, fulgt av en oppgang fra 2010–2011 og igjen en forsiktig nedgang etter 2015–2016 (jf. Øksenvåg, 2018). Disse pendelbevegelsene kan ikke forklares med eventuelle endringer i skolenes fagtilbud; andelen elever som går på skoler med henholdsvis ett, to eller tre språk, har vært stabil over tid. En mulig forklaring på nedgangen i kjølvannet av innføringen av den nye læreplanen er knyttet til reverseringen av det opprinnelige vedtaket om å gjøre fremmedspråk obligatorisk for alle ungdomsskoleelever. Et utvalg skoler satte i gang med Kunnskapsløftet allerede i 2005–2006 (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2004, s. 9), og elevene som gikk på disse skolene hadde allerede startet med (obligatorisk) fremmedspråk før reverseringen. Doetjes (2015, s. 4) viser at andelen elever som gikk på skoler hvor alle elever hadde fremmedspråk på 8. trinn, avtok bare gradvis i årene etterpå, og det er tenkelig at noen ungdomsskoler i denne perioden fortsatt hadde fremmedspråk som obligatorisk fag til tross for forskriftens krav om å tilby et alternativ. En annen mulighet er

at disse skolene tilbød et alternativ til fremmedspråk, men at det var få eller ingen elever som valgte alternativet.

Oppgangen for fremmedspråkene sett under ett etter 2010–2011 er iøynefallende av to grunner. Nedgangen i perioden etter innføringen av Kunnskapsløftet kommer relativt bratt til en slutt (2010–2011: 73 %; 2011–2012: 76 %). Økningen etter 2010–2011 gjelder primært tysk – språkfaget som siden begynnelsen av 2000-tallet – men også tidligere – hadde vært preget av slitasje i konkurransen om elevene med (i første omgang) fransk og (i neste omgang) spansk samt andre fagtilbud, som praktisk prosjektarbeid.

En mulig forklaring på økningen for tysk ligger i innskjerpingen som ble gjort i bestemmelsene for fagvalget i studieforbredende utdanningsprogram i videregående opplæring, som det ble redegjort for innledningsvis. Endringen ble gjort gjeldende fra skoleåret 2008–2009, og det er rimelig å anta at mange elever, foresatte og rådgivere ikke var klar over den langsiktige konsekvensen av å velge bort fremmedspråk i ungdomsskolen, nemlig at elevene måtte «ta igjen det forsømte» på bekostning av et valgfritt programfag på Vg3 (se Doetjes & Vold, 2012, s. 35; se også Nakrem, 2015, 25.10). En slik endret innsikt blant elevene kan likevel ikke forklare hvorfor økningen primært gjaldt tysk, og ikke fransk (som mistet elever på nevnte tidspunkt) eller spansk (som holdt seg stabilt). Det er også uklart hvorfor økningen bare gjaldt skoler med to eller flere språk, samtidig som tysk og fransk opplevde en nedgang på skoler med ett fremmedspråk. En forklaring kan være at det er større sjanse for at elever i en situasjon hvor de ikke ønsker eksempelvis tysk hvor dette er eneste valget, velger arbeidslivsfag eller fordypning, enn i en situasjon hvor fransk og spansk danner et alternativ.

Tyskfagets økning etter 2010–2011 kan heller ikke forklares med endringer i skolenes fagtilbud, ettersom fagets utbredelse har vært stabil på landsbasis gjennom hele perioden. En potensiell, men usikker forklaring for økende elevtall i tysk kan paradoksalt nok være mulig manglende (lærer)kapasitet i spansk, som allerede påpekt av Carrai (2014, s. 26). Det er mulig at noen av elevene som av denne grunn ikke fikk plass i spanskklassen, fikk tysk istedenfor. En indikasjon på at elevenes valg til en viss grad er styrt, finner vi i en kartlegging gjennomført av Doetjes & Vold (2012, s. 29–30; 34). Den viser at hele 21 % av elevene i studieforbredende

utdanningsprogram ikke fikk velge fremmedspråket sitt fritt – for øvrig uten at dette førte til at flere elever var misfornøyd med faget sitt.

En annen mulig forklaring for tyskfagets økning er en generell positiv utvikling i bildet av Berlin og Tyskland i Norge i de senere årene (jf. f.eks. Jørgensen, 2014), i kombinasjon med NHOs målrettede kampanje for å få flere elever til å velge tysk som et nyttig fag på grunn av Tysklands status som (en av) Norges viktigste handelspartner(e) (se bl.a. NHO, 2014). Vi ser dette nytteargumentet tre fram eksemplarisk i elevenes begrunnelse for fagvalget sitt i nevnte kartlegging (Doetjes & Vold, 2012, s. 34). En av elevene som trekkes fram i denne kartleggingen, begrunner sitt av tysk som fremmedspråk med at «det ser bra ut på cv-en». For øvrig er nytteverdien av språkferdigheter her også et argument som nevnes til fordel for spansk, men da med henvisning til språkets utbredelse på verdensbasis og ikke spesifikt til handelen med spanskspråklige land.

Interessant i denne sammenhengen er også at det er klart flere elever med spansk og færre elever med tysk i Sverige, hvor det også mangler spanskklærere (Francia & Riis, 2013, s. 122), enn i Norge (2016–2017, tysk: ca. 21 %; fransk: ca. 16 %, spansk: ca. 47 %).⁷ Tyskland er likeså en viktig handelspartner for Sverige, men det ser ikke ut til at dette argumentet har blitt gjort gjeldende i forbindelse med svenske elevers valg av språkfag.

Samtidig som elevtallene for spansk ligger stabilt på et høyt nivå og tyskfaget har opplevd sin første økning i elevtallene siden 1990-tallet, kan vi slå fast at fransk har to problemer som ser ut til å forsterke hverandre: Det er færre skoler med fransk, og det er færre elever på skoler med fransk som velger faget, noe som igjen kan føre til at færre skoler tilbyr fransk fordi klassene blir for små med tanke på skolenes drift. Tallmaterialet fra GSI gir bare begrenset innsikt i faktorene som kan forklare franskfagets problem, men tallene indikerer at fransk (i motsetning til tysk og spansk) er direkte utsatt for konkurranse fra begge de andre språkene ved at a) mange skoler som gir opplæring i to språk, i de siste ti årene har valgt å bytte ut fransk med spansk, og at b) elever på tospråksskoler i økende grad velger tysk når de har valget mellom tysk

⁷ Prosentandelene er beregnet med utgangspunkt i offentlig tilgjengelig statistikk for årskurs 7 (tilsvarende 8. trinn) hos Skolverket (2017).

og fransk. I denne sammenhengen er det også interessant at fransk på landsbasis kan virke å «dø en langsom død», slik Arntzen (2015) uttrykker det i sin masteroppgave, *samtidig* som språket fortsatt har en forholdsvis sterk posisjon på ungdomsskoler med tre (eller fire) fremmedspråk. Disse skolene befinner seg som regel i de store byene, hvor ungdomsskolene gjerne har flere elever enn utenfor byene og (derfor) har mulighet til å tilby flere språk. Elevene som går på disse skolene, har også oftere enn gjennomsnittlig foresatte med akademisk utdanning (jf. Doetjes, 2015), og det er derfor rimelig å anta at det er flere foresatte som selv har hatt fransk eller et annet fremmedspråk. Disse mulige sammenhengene bør undersøkes nærmere.

Konklusjon

Et av målene med innføringen av Kunnskapsløftet i 2006 var å styrke fremmedspråkenes stilling, og med dette formålet for øye ble faget praktisk prosjektarbeid avskaffet. Samtidig ble reglene for fagvalg og -bytte innskjerpet, og etter en overgangsperiode ble det igjen obligatorisk med fremmedspråk på Vg3 på studieforbereende utdanningsprogram for elever som ikke hadde valgt (eller fullført) fremmedspråk på ungdomstrinnet. Arbeidslivsfag, som ble introdusert kort tid etter avskaffelsen av praktisk prosjektarbeid, konkurrerer ikke med fremmedspråk slik som dette faget gjorde tidligere. Elevene holder seg i dag i stor grad til fremmedspråk til tross for at det finnes et alternativt og praktisk tilbud, altså arbeidslivsfag. Det er likevel grunn til å spørre om elevene velger fremmedspråk fordi de er overbevist om verdien av å ha kommunikative ferdigheter i flere språk enn norsk og engelsk, eller om det er fordi de ønsker å unngå de negative følgene som oppstår ved bortvalg. Resultatene peker i retning av det siste, og det er grunn til å anta at det hadde vært betraktelig færre elever med tysk og spansk hvis ikke endringen i reglene for fagvalg i 2008–2009 på ny hadde styrt flere av elevenes valg i retning av fremmedspråk.

Historiske tall viser at en slik pusheffekt forårsaket av endringer i (det sentrale, politisk styrte) regelverket, som vi også har sett ved overgangen til Veierød-modellen (som rimeligvis førte til økte tall både for tysk og, særlig, for fransk) og ved overgangen til Kunnskapsløftet (som faller sammen med etableringen av spansk på landsbasis), blir avvekslet med perioder av motgang. Motgangen ser i denne omgangen ut til å treffe fransk, som har en sterk, språklig sett

nær konkurrent i et (fortsatt) nytt spanskfag, og som dessuten mangler støtte tilsvarende NHOs offentlige argumentasjon for tysk. Det er i dag færre elever enn for ti år siden som har mulighet til å velge fransk. Dette er resultatet av at mange skoler lokalt har byttet ut fransk med spansk. Fransk er – uavhengig av tilbudsproblematikken – dessuten utsatt for en gradvis minkende interesse hos elevene. Franskfagets aktuelle situasjon minner dermed om den underliggende negative trenden som har preget tysk fram til for noen år siden, og som faget – til tross for tidvis økende elevtall og fortsatt stor utbredelse – nok ikke har lagt bak seg: Andelen elever med tysk var i 2016–2017 igjen lavere enn året før, og denne tendensen ser ut til å fortsette i 2017–2018.

Fremmedspråkernes stilling har etter innføringen av Kunnskapsløftet ikke blitt svekket som følge av introduksjonen av det nye, praktisk orienterte arbeidslivsfaget. Fremmedspråkernes stilling er, tvert imot, noe styrket, sannsynligvis som følge av at reglene for elevenes fagvalg ble innskjerpet i skoleåret 2008–2009. Likevel er franskfagets stilling betydelig svekket, og tyskfaget er, til tross for fornyet interesse for Tyskland i Norge, fortsatt preget av en underliggende negativ tendens. De ulike fremmedspråkernes ulike utvikling etter Kunnskapsløftet viser at det politiske målet om å styrke fremmedspråkene bare delvis er oppnådd, og at videre diskusjon om mulige tiltak som kan bidra til en styrking – i kvantitativ og kvalitativ forstand – er ønskelig.

Datamateriale

Grunnskolens informasjonssystem (2017). *Grunnskolens informasjonssystem*. Oslo: Utdanningsdirektoratet. Hentet fra gsi.udir.no.

Litteratur

- Ap, SV og Sp (2005). *Soria Moria-erklæringen. Politisk plattform for en flertallsregjering utgått av Ap, SV og Sp*. Oslo.
- Arntzen, J.B.L.C. (2015). *La place du français comme langue étrangère dans le système éducatif norvégien*. Oslo: Universitetet i Oslo (masteroppgave).

- Bakken, A. & Dæhlen, M. (2011). *Valgmuligheter i ungdomsskolen: erfaringer med de språklige fordypningsalternativene og forsøk med arbeidslivsfag* (NOVA-rapport, 6/2011). Oslo: NOVA.
- Bakken, A., Smette, I. & Dæhlen, M. (2013). *Forsøk med arbeidslivsfag på ungdomstrinnet: sluttrapport fra en følgeevaluering* (NOVA-rapport, 11/2013). Oslo: NOVA.
- Carrai, D. (2014). *Fremmedspråk på ungdomstrinnet. En analyse av motivasjon og andre faktorer involvert i elevenes fagvalg og tilfredshet med faget* (Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Dokument 8:67 S (2014–2015) (2015). Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anne Tingelstad Wøien, Geir Pollestad og Per Olaf Lundteigen om å innføre faget arbeidslivsfag som et obligatorisk tilbud på ungdomstrinnet. Hentet fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/representantforslag/2014-2015/dok8-201415-067.pdf>.
- Doetjes, G. (2014). *Framandspråk i ungdomsskolen: Er fransk i fare?* Halden: Framandspråksenteret.
- Doetjes, G. (2015). *Elevenes valg av fremmedspråk på ungdomstrinnet. En analyse av utviklingen siden innføringen av Kunnskapsløftet*. Halden: Fremmedspråksenteret.
- Doetjes, G. & Vold, E.T. (2012). *Valg av fremmedspråk i videregående opplæring – en kartlegging* (Fokus på språk, 29). Halden: Fremmedspråksenteret.
- Francia, G. & Riis, U. (2013). *Lärare, elever och spanska som modernt språk. Styrkor og svagheter, möjligheter og hot*. Uppsala: Uppsala Universitet, Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering.
- Forskrift til opplæringslova (2006). *Forskrift til opplæringslova*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724>.
- Gjørven, R. & Trebbi, T. (1988). *Styrking av det andre fremmedspråket: høringsutkast. Rapport fra en arbeidsgruppe*. Oslo: Grunnskolerådet.
- Heimark, G.E. (2008). *Praktisk tilnærming i fremmedspråksundervisningen : rapport fra en intervjuundersøkelse* (Fokus på språk, 10). Halden: Fremmedspråksenteret.

- Heimark, G.E. (2013). *Praktisk tilnærming i praksis: ungdomsskolelæreres forståelse av en praktisk tilnærming i fremmedspråksundervisningen* (Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Innst. S. nr. 268 (2003–2004) (2004). Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om kultur for læring. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2003-2004/inns-200304-268/>.
- Jørgensen, S.I. (2014). *Tyskland stiger frem*. Oslo: Aschehoug.
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1997). *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen*. Hentet fra http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008080100096.
- Kunnskapsdepartementet (2006a). *Innføring av Kunnskapsløftet – om fremmedspråk* (rundskriv F-03-06). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-f-003-06/id109627/>.
- Kunnskapsdepartementet (2006b). *Læreplanverket for Kunnskapsløftet*. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/>.
- Kunnskapsdepartementet (2014, 19.02). *Arbeidslivsfag som eit alternativ til framandspråk*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/arbeidslivsfag-som-eit-alternativ-til-fr/id751477/>.
- Kunnskapsdepartementet (2016, 21.08). *Mer realfag på timeplanen i høst*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/mer-realfag-pa-timeplanen/id2509362/>.
- Lauglo, H. & Lysø, K.O. (1991). *Valgfagene i ungdomsskolen. En undersøkelse omkring valgfagene i ungdomsskolen*. Oslo: Grunnskolerådet.
- Meld. St. 22 (2010–2011) (2011). *Motivasjon – Mestring – Muligheter. Ungdomstrinnet*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-22-2010--2011/id641251/>.
- Meld. St. 44 (2008–09) (2009). *Utdanningslinja*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-44-2008-2009-/id565231/>.
- Nakrem, G.H. (2015, 25.10). *Vil ha færre på språkfag*. Hentet fra <http://www.tronderbladet.no/nyheter/2015/10/25/Vil-ha-faerre-pa-spraakfag-11727466.ece>.

- NHO (2014, 01.12). *Velger spansk, men bedriftene trenger tysk*. Hentet fra <https://www.nho.no/Politikk-og-analyse/Kompetanse-og-utdanning/ungdom-velger-spansk-men-naringslivet-trenger-tysk/>.
- NOU 2003:16 (2003). *I første rekke. Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2003-16/id147077/sec1>.
- Rindal, U. (2014). What is English? *Acta Didactica Norge*, 8, 2.
- Skolverket (2017). *Tabell 7 A: Moderna språk inom ramen för språkval i årskurs 6, 7, 8 och 9*. Hentet fra <https://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/grundskola/skolor-och-elever>.
- Speitz, H. & Lindemann, B. (2002). «Jeg valgte tysk fordi hele familien min ville det, men jeg angrer.» *Status for 2. fremmedspråk i norsk ungdomsskole*. Notodden: Telemarksforsking-Notodden.
- St.meld. nr. 30 (2003–2004) (2004). *Kultur for læring*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-030-2003-2004-/id404433/>.
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2004). *Dette er Kunnskapsløftet* (rundskriv F-13/04). Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ufd/rus/2004/0016/ddd/pdfv/226866-rundskriv_kunnskapsloftet.pdf.
- Vaagland, E. (1991). *I medgang og motgang: skolefaget tysk fra 1869 til i dag*. Trondheim: Tapir.
- Øksenvåg, Ø. (2018). *Elevenes valg av fremmedspråk på ungdomsskolen 2017–2018*. Halden: Fremmedspråksenteret.

Vedlegg 1: Utvikling av elevtallene for fremmedspråkene tysk, fransk og spansk samt for de alternative fagene arbeidslivsfag, engelsk fordypning og norsk fordypning. Absolutte tall.

Skoleår	06–07	07–08	08–09	09–10	10–11	11–12	12–13	13–14	14–15	15–16	16–17
Tysk	16990	15661	16790	16779	16137	16691	16632	17177	18215	18948	18249
Fransk	10638	9517	8701	9411	9792	9471	9544	8787	7923	7303	7700
Spansk	20272	21261	20948	20858	20314	20766	22004	22196	20842	19775	20802
Arbeidsl.	-	-	-	320	1956	1828	3112	3407	3854	4478	5213
Engelsk	9011	10454	11808	12165	10627	9198	8236	7689	7018	6229	6179
Norsk	2184	2800	3253	3327	3073	2690	2168	1965	1349	1225	1009
I alt	62187	62583	63322	64401	63348	61966	63044	63049	60827	60013	61621

Vedlegg 2: Fremmedspråkenes utbredelse: totalt antall elever på skoler som gir opplæring i tysk, fransk og spansk (i alt og spesifisert for skoler med hhv. ett, to og tre språk). Absolutte tall.

Skoleår	06–07	07–08	08–09	09–10	10–11	11–12	12–13	13–14	14–15	15–16	16–17
<i>I alt</i>											
Tysk	55438	55589	57638	57939	56746	55938	55972	56517	54791	54437	55464
Fransk	43907	42680	41798	42851	42880	41162	41496	40830	38059	37018	38808
Spansk	42894	47274	50703	51369	51074	50073	51830	51502	49849	49071	50741
Ty 1	5175	4512	4725	4665	4494	4744	4584	4321	4891	4947	4779
Fr 1	357	395	277	470	433	285	295	286	296	287	397
Sp 1	2135	2655	2945	3033	3331	3336	3296	3746	3021	2722	2821
Ty + Fr	11345	8030	6291	6874	6125	6018	4983	5535	4553	4121	4242
Ty + Sp	8351	10411	12291	12500	11553	11806	12265	12731	12805	13220	13231
Fr + Sp	2013	1872	1256	1785	1746	1618	2285	1224	1628	1121	1544
Tre spr.	28928	30721	32150	31791	32704	31299	32229	32077	29616	29028	30704

Vedlegg 3: Antall elever med tysk, fransk og spansk på skoler som gir opplæring i tysk, fransk og spansk (spesifisert for skoler med henholdsvis ett, to og tre språk). Absolutte tall.

Skoleår	06–07	07–08	08–09	09–10	10–11	11–12	12–13	13–14	14–15	15–16	16–17
Ty 1	3320	2814	2815	2757	2725	2922	2832	2812	3094	3133	2860
Fr 1	232	244	162	259	269	193	179	161	160	142	203
Sp 1	1528	1700	1772	1673	1916	2014	2095	2345	1957	1751	1723
Ty + Fr	4711	3101	2507	2544	2221	2385	1973	2219	2043	1936	1999
Ty + Fr	3791	2573	1828	2179	1854	2015	1577	1743	1358	1166	1148
Ty + Sp	2331	2771	3493	3540	3364	3596	3766	3860	4282	4544	4333
Ty + Sp	4313	5146	5276	5425	4945	5277	5485	5726	5243	5437	5604
Fr + Sp	443	413	334	424	449	453	577	369	458	331	381
Fr + Sp	1143	1014	596	752	718	744	1172	578	818	532	753
Ty 3	6360	6649	7603	7604	7581	7401	7701	7959	8243	8735	8615
Fr 3	5936	6073	6021	6225	6919	6464	6582	6201	5624	5240	5603
Sp 3	12769	12810	12669	12305	12102	12050	12669	12915	11932	11028	12012

Vedlegg 4: Antall elever som går på skoler som har arbeidslivsfag, samt antall elever med tysk, fransk og spansk på skoler med disse språkfagene. Absolutte tall.

Skoleår	06–07	07–08	08–09	09–10	10–11	11–12	12–13	13–14	14–15	15–16	16–17
Arbeidsl.				1388	10334	9658	17368	21979	25512	29615	32397
Tysk				118	2280	2183	4432	5779	7608	9560	9843
Fransk				209	1402	1510	2153	2768	2854	3137	3424
Spansk				495	3142	3072	6038	7778	8630	9524	10666